

chambers" written by N. Kybalchych. The focus is concentrated on specific features of a work of N. Kybalchych that distinguish it from the other literature of this genre. The attention is focused on Gothic background in the story "In old chambers" that helps to show a didactic purpose.

Key words: Gothic novel, canon, a short gothic story, punishment, didactic purpose.

УДК811.133.1'255=161.2

О. Г. Крушинська, канд. філол. наук, асист.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ АРТЮРА РЕМБО ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У статті розглядаються композиційні засоби поетики Артюра Рембо та різноманітність інтерпретаційних підходів українських перекладачів щодо їх відтворення. Подано перекладознавчий аналіз композиційних засобів віршів "Офелія", "Голосівки", "Відчуття", "Тяжкий корабель", "О замки, о роки!" та ін. та їх перекладів, авторами яких є Юрій Клен, Г. Кочур, М. Лукаш, Д. Павличко, В. Ткаченко, М. Терещенко, В. Стус, Ф. Воротнюк, М. Москаленко.

Ключові слова: поетичний переклад, поетичний образ, віршовий ритм, рима, ритмо-синтаксичний паралелізм.

Перекладознавчі дослідження неодноразово приділяли значну увагу засобам перекладу багаторівневих структур поетичного образу (І. Левий, О. Чередниченко, Є. Еткінд, М. Новікова, Л. Коломієць та ін.). Дослідження композиційних побудов поезій Артюра Рембо в українських перекладах, як однієї із складових поетичного твору, має на меті не тільки простежити їх домінуючі та варіативні риси як цілі для перекладача, а й окреслити засоби цільової мови та культури, використані українськими перекладачами. Матеріалом дослідження є переклади поезій А. Рембо, які створили Юрій Клен, Г. Кочур, М. Лукаш, Д. Павличко, В. Ткаченко, М. Терещенко, В. Стус, Ф. Воротнюк, М. Москаленко.

Досягнення адекватного сприйняття поетичного твору читачами перекладу є для перекладачів значною проблемою, яка виходить із самої сутності поетичного образу. Принципи аналізу поетичного тексту, запропоновані В. Жирмунським [1,4 38], дають можливість окреслити критерії щодо порівняльного аналізу перекладів

поезій Рембо та їх першотворів. За його класифікацією організуючу, а отже, композиційну роль в упорядкованості поетичного твору мають відігравати: звукові побудови, створені закономірно упорядкованим розташуванням наголошених і ненаголошених складів; різні види звукових повторів, що можуть відігравати організуючу роль у вірші у формі рими; розташування синтаксичних груп; різноманітні форми ритмо-синтаксичного паралелізму.

Розташування наголошених і ненаголошених складів у поезіях Рембо визначається нормами та принципами силабічної системи версифікації, що є ритмічною основою французького вірша. Метричні засоби поезики Рембо включають в себе традиційні для французького віршування 12-ти складовий або олександрійський вірш із цезурою посередині та обов'язковим наголосом на 6-му і 12-му складах, 10-ти складовий (відповідно цезурований після 5-го складу) та 8-ми складовий вірші. Значною новацією поезики Рембо є віршові рядки із непарною кількістю складів.

Певну складність для українських перекладачів французької поезії, віршів Рембо зокрема, становить невідповідність ритмічних критеріїв силабічної та силабо-тонічної версифікаційних систем. Ритмічний рух поетичного мовлення силабо-тонічного вірша, що є ритмічною основою українського віршування, визначається чергуванням наголошених і ненаголошених складів, кількістю та місцем акцентів у віршованому рядку. Загальною тенденцією при перекладі силабічних віршів можна вважати намагання перекладачів відтворити ритм першотвору, зберігши кількість складів та розташування акцентів відповідно до силабічного розміру вірша. На думку Іржи Левого, створенню такої традиції, що є характерною і для українського поетичного перекладу, сприяє "прагнення зберегти ритм першотвору, тобто вивести віршетворчий принцип перекладу із композиційно обумовленого у першотворі розташування наголосів, та тенденція включити переклад до ритмічної системи вітчизняної літератури" [2, 274]. Іржи Левий зауважує, що найбільш традиційним для передачі ритмічного канону французького олександрину у силабо-тонічному віршуванні є шестистопний ямб, хоч розташування наголосів у першотворах частіше відповідає чотиристопному анапесту. Варто зазначити, що значну частину українських перекладів поезій А. Рембо вико-

нано в існуючій традиції перекладання французького силабічного вірша п'ятистопним та шестистопним ямбом.

У перекладі Григорія Кочура "Голосівки" ("Voyelles") та "Відчуття" ("Sensation") саме ямбічними віршами відтворено ритм першотвору: "Et j'irai loin, bien loin, comme un bohémien, / Par la Nature, – heureux comme avec une femme." ("Sensation") – "Все далі й далі, мов бродяга той, піду, / З Природою, немов із жінкою, щасливий" (пер.Г.Кочура). "I, pourpres, sang craché, rire des lèvres belles / Dans la colère ou les ivresses pétitentes" ("Voyelles") – "І – пурпур, крові струм, прекрасних уст шалене, / Сп'яніле каяття або нестримний гнів;" (пер Г. Кочур).

Порівняльний аналіз перекладів вірша А. Рембо "Le Bateau ivre" ("П'яний корабель"), які виконали Юрій Клен (Освальд Бургардт), Микола Терещенко та Всеволод Ткаченко дає можливість певною мірою простежити розвиток традиції перекладання поезії А. Рембо.

Вибір засобів відтворення ритмо-композиційних особливостей французької поезії у перекладах поетів-неокласиків визначався розвинутою їх власною творчістю класичною літературною традицією, що передбачала, у тому числі, включення перекладів силабічних віршів до версифікаційної традиції української літератури. Перекладу Юрія Клена притаманна чітка відповідність кількості складів та розташування наголосів у віршовому рядку до силабічного розміру першотвору.

"Comme je descendais des Fleuves impassibles / Je ne me sentis plus guidé par les haleurs: / Des Peaux-Rouges criards les avaient pris pour cibles / Les ayant cloués nus aux poteaux de couleurs" – "Як понесли мене байдужі хвилі / Зо мною не було завзятих моряків / Бо дикуни їх стрілами пришили / До розмальованих, скривавлених стовпів." (пер. Юрія Клена)

У пізніших перекладах цього вірша Рембо зберігається відтворення ритмічного канону силабічного вірша ямбічними побудовами.

" Коли я весь віддався байдужих Рік спокою, / Не відчував я більш своїх провідників: / Індійці-крикуни зробили їх метою / Прип'явши голими до розписних сповнів." (пер. М. Терещенка)

" За течією Рік байдужим плином гнаний, / Я не залежав більш од гурту моряків: / Зробили з них мішень крикливі Індіани, / Прибивши цвяхами до барвних стояків." (пер. В. Ткаченка).

Важливе значення для відтворення композиційних особливостей поезій Рембо у перекладі має правильна оцінка системи римування. На думку І. Левого: "Перекладачеві необхідно знати відмінності традицій римування окремих національних літератур, інакше він буде сприймати естетичні особливості першотвору під кутом свого національного відчуття і в своєму тексті може не скористатись деякими особливостями національного вірша або деформувати вірш неорганічними чужеземними прийомами" [2, 303]. За дослідженнями французької та української версифікаційних систем (М. Граммон, П. Гіро, В. Домбровський, І. Качуровський) простежується значна подібність традицій римування у національних літературах, зокрема, стосовно ритмічного і смислового протиставлення окситонної та парокситонної рим, чергування яких у віршовій строфі є виражальним засобом для обох віршових систем. Така відповідність надає широкі можливості для відтворення рим першотвору.

У перекладах М.Лукаша "О замки, о роки!" ("Ô saisons, ô châteaux!"), "Голодини" ("Fêtes de la faim"), "Вічність" ("L' Éternité") однією із перекладацьких домінант варто вважати прагнення передати всі якісні характеристики авторських рим, адже саме рима часто є вирішальним засобом створення неповторного фонологічного образу першотвору:

"Ô saisons, ô châteaux, / Quelle âme est sans défauts ? / Ô saisons, ô châteaux, / J'ai fait la magique étude / Du Bonheur, que nul n'élude." ("Ô saisons, ô châteaux!") – "О замки, о роки! / У всіх свої гріхи ... / Чародіїв пильний учень / Знаю: щастя неминуче".

"Les cailloux qu'un pauvre brise, / Les vieilles pierres d'églises, / Les galets, fils des déluges, / Pains couchés aux vallés grises! ("Fêtes de la faim ") – "Їж, троци бруківку злеглу, / Прастару церковну цеглу / І потопові сини – / Хліб долинний, валуни!".

"Ame sentinelle, / Murmurons l'aveu / De la nuit si nulle / Et du jour en feu " ("L' Éternité ") – "Тож держись завіту, / Вічная душе, / Хоч ніч без привіту / І день пече".

Точні відповідники до рим перешотвору простежуються у перекладі Д. Павличка "Зло" ("Le mal"): "Tandis que les crachats rouges de la mitraille / Siffles tout le jours par l'infini du ciel bleu; / Qu'écarlates ou verts, près du Roi qui les raille / Croulent les

bataillons en masse dans le feu" ("Le mal") – "Тоді, як на небес блакитнім гобелені / Палають, наче кров, пловки шрапнель жаних. / Як у вогонь полки, червоні чи зелені, / Ідуть повз короля, який глузує з них..."

Важливим фактором аналізу композиційних структур українських перекладів першотворів Рембо є розгляд особливостей розташування синтаксичних груп. На фоні звичного співпадання ритмічних груп (віршів) та синтаксичних груп яскравим виражальним засобом, характерним і для поезики Рембо, є віршовий прийом enjambement, тобто перенесення частини речення або тематично пов'язаної групи слів з попереднього рядка у наступний із збереженням ритмо-інтонаційної закінченості рядка. Завдяки створеній невідповідності ритмічній та смислової паузи віршові рядки строфи не мають чітких обмежень, кожен віршовий рядок ніби перетікає у наступний відповідно до авторського прагнення до інтонаційної наспівності, продовженості звучання. У перекладі Д.Павличка "Сплячий в угловині" ("Le dormeur du val") простежується відповідність композиційних побудов стосовно розташування синтаксичних груп та передачі випадків enjambement першотвору : "C'est un trou de verdure où chante une rivière / Acrochant follement aux herbes des haillons / D'argent; où le soleil, de la montagne fière, / Luit: c'est un petit val qui mousse de rayons. " ("Le dormeur du val") – "Цей отвір зелені, де джерело співає, / Черкаючи траву окрильями срібла, / Де сонце блискотить яскраве і безкрає – / Це улоговина, просяяна дотла".

У перекладі В. Стуса "Моя Циганерія" ("Ma bohème") відтворення enjambement першотвору, створення власних enjambement мають на меті збереження ритмічних та інтонаційних особливостей вірша А.Рембо : "Et je les écoutais, assis au bord des routes, / Ces bons soirs de septembre où je sentais des gouttes / De rosée à mon front, comme un vin de vigueur" ("Ma bohème") – "Розсівшись при дорозі, ті гомони лелію, / Роса на мене впала, а я собі хмелію, / Бо вересневий вечір – немов вино густе."

В українських перекладах поезій А.Рембо простежується високий рівень еквівалентності у передачі синтаксичних паралелізмів першотворів. Частовживаною формою членування і об'єднання словесного матеріалу у віршових рядках та строфічних

побудовах є анафорична композиція, коли повтор слів чи словосполучень утворено на початку віршового рядка чи строфи.

У перекладах В. Ткаченка та Ф. Воротнюка вірша А. Рембо "Ophélie" ("Офелія") ця композиційна побудова першотвору знаходить вдале відтворення : "Voici plus de mille ans que la triste Ophélie / Passe, fantôme blanc, sur le long fleuve noir / Voici plus de mille ans que sa douce folie / Murmure sa romance à la brise du soir" ("Ophélie") – Вже тисячу років, безумна, серед ночі / Вона, мов білий квіт, рікою проплива. / Вже тисячу років Офелія шепоче / Нічному леготу свої сумні слова." (пер. В. Ткаченка); "Так понад тисячу літ у великому сумі / Плине примарою білою в чорній воді./ Так понад тисячу літ у солодкім безумі / Шепче слова, що щезають в нічній чорноті" (пер Ф. Воротнюка).

Відтворено анафоричну композицію у перекладі М. Москаленка "Що поетові кажуть про квіти" ("Ce qu'on dit au poète à propos de fleurs"): "Trouve, ô Chasseur, nous le voulons, / Quelques garances parfumées ...// Trouve, aux abords du Bois qui dort, / Les fleurs... // Trouve, aux près fous, où sur le Bleu / Tremble l'argent... // Trouve le Chardons cotonneux..." ("Ce qu'on dit au poète à propos de fleurs") – " Якби ж, Мисливцю, ти знайшов / Марену: колір дасть червоний!... // Знайди в лісах – зроби нам честь, – / Квітки... // Знайди-но чаші, що стоять / Посеред лук, де пух срібліє... // Знайди-но стебел бур'янів...".

Дослідження композиційних побудов українських перекладів поезій Рембо показало високий рівень еквівалентності відтворення ритму, рими, розташування синтаксичних груп у віршовому рядку та ритмо-синтаксичного паралелізму першотворів. Композиційні особливості поезики Рембо значною мірою відтворено українськими перекладачами. У перекладах Юрія Клена, Григорія Кочура, Миколи Лукаша, Дмитра Павличка, Всеволода Ткаченка, Миколи Терещенка, Василя Стуса, Федора Воротнюка, Михайл Москаленка існуюча традиція перекладання французької силабічної поезії дає змогу досягти високого рівня еквівалентності при відтворенні композиційних побудов першотворів, врахувати їх особливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жирмунский В. М. Теория стиха. – Л.: Советский писатель. 1975.
2. Ржи Левий. Искусство перевода. – М.: Прогресс. 1974.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Arthur Rimbaud. Oeuvres complètes. Correspondances. – Paris: Robert Laffont, 2009.
2. Рембо Артур. Осяяння. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/357/>
3. Французская поэзия XIX–XX веков : Сборник. – М.: Прогрес, 1982. – На франц. яз.

Стаття надійшла до редакції 28.04.15

Е. Г. Крушинская, канд. филол. наук., асист.
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

Композиционные особенности поэтики Артюра Рембо и их воспроизведение в украинском переводе

В статье рассматриваются композиционные средства поэтики Артюра Рембо и разнообразие интерпретационных подходов украинских переводчиков относительно их воспроизведения. Подано перекладоведческий анализ композиционных средств стихов "Офелия", "Гласные", "Ощущения", "Пьяный корабль", "О замки, о годы!" и др. и их переводов, авторами которых является Юрий Клен, Г. Кочур, М. Лукаш, Д. Павлычко, В. Каченко, Терещенко, В. Стус, Ф. Воротнюк, М. Москаленко.

Ключевые слова: поэтический перевод, поэтический образ, стихотворный ритм, рифма, ритмо-синтаксический параллелизм.

O. Krushynska, PhD., assist.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

Compositional features of poetics Arthur Rimbaud and their reproduction in Ukrainian translation

The article deals with the compositional means of poetics of Arthur Rimbaud and the diversity of interpretational approaches Ukrainian translators to their reproduction. Translational analysis of compositional means of poems "Ophelia", "Vowels", "Feelings", "Drunken Boat", "Oh castles of years!" and others and their translations, whose authors are Yuri Klen, H. Kochur, M. Lukash, D. Pavlychko, V. Tkachenko, M. Tereschenko, V. Stus, F. Voroptyuk, M. Moskalenko, are given.

Keywords: poetic translation, poetic image, poetical rhythm, rhyme, rhythm-syntactic parallelism.